

5.3

Undervannsfjell i Atlanterhavet stenges for fiskeri

Det vakte internasjonal oppsikt da Den nordøstatlantiske fiskerikommisjon (NEAFC) på sitt årsmøte i november 2004, som den første regionale fiskeriorganisasjon i verden, vedtok å stenge undervannsfjell i internasjonalt havområde for alt fiskeri. Hensikten er å beskytte fiskeressursene ved å hindre ødeleggelse av leveområder og produksjonsgrunnlag. Områdene er små, og de direkte effektene av tiltaket er usikre. Dersom det iverksettes overvåking, vil verneområdene ha verdi som referanselokaliteter for å vurdere nytten av stenging.

Odd Aksel Bergstad
odd.aksel.bergstad@imr.no

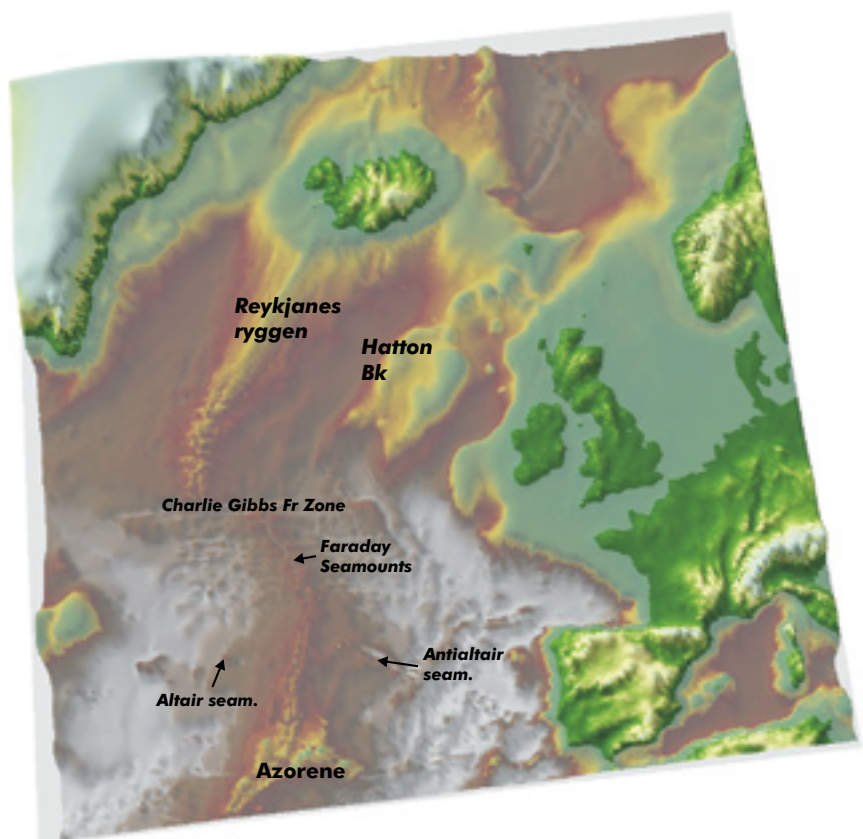
Ukontrollerte fiskerier bekymrer

Fiskerier etter generelt sårbare dyphavsarter i internasjonalt farvann foregår ganske ukontrollert i store deler av verden. Mange fiskerier, spesielt med bunntrål, har dokumentert negativ effekt på bunndyrsamfunn med korall, svamp o.a. som antas å være viktige elementer i leve områdene for dyphavsfisk. Mange regjeringer og internasjonale miljøforvaltningsorganer, sterkt støttet av konsortier av miljøorganisasjoner, har arbeidet iherdig for et internasjonalt moratorium for bunntråling i dyphavsområder. Spesielt har det vært sterkt fokus på undervannsfjell (seamounts). I realiteten er slike fjell og øyer de eneste lokalitetene i åpent hav som er aktuelle for fiskeri. Den norske regjering har sluttet seg til bekymringen for dagens situasjon og arbeider bl.a. i FN for å innføre beskyttelses tiltak.

De regionale fiskerikommisjonene har hatt regulering av dyphavsressurser på agendaen i flere år uten å ha truffet veldig

effektive tiltak. Dette gjelder også i Nord-Atlanteren hvor Den nordøstatlantiske fiskerikommisjon (NEAFC) har mandat og myndighet til å regulere fiskerier i internasjonalt område (benevnt "reguleringsområdet"). I NEAFCs reguleringsområde, altså utenfor nasjonale soner, er det de vestligste delene av Hatton Bank, vest av Rockall, Den midtatlantiske rygg, og isolerte undervannsfjell ute i de store dyphavs bassengene som eventuelt burde beskyttes. Det er bare i disse områdene det har foregått fiske, eller finnes bunnfiskressurser av en viss kommersiell verdi.

I 2003 innførte NEAFC innsatsregulering for dyphavsfiskeriene i reguleringsområdet, men realiteten var at kommisjonen ikke visste hvor stor innsatsen var eller hadde vært. Dette siste ble det overlatt til medlemslandene å finne ut av. På agendaen under årsmøtet i november 2004 sto et norsk forslag om å stenge utvalgte dyphavsfjell samt en sektor av Hatton Bank for trålfiske. Hensikten skulle være å beskytte grunnlaget for nåværende eller framtidige fiskerier. Men også ut fra et føre-var-prinsipp var det et politisk behov

Figur 5.3.1
Relieff av Nord-Atlanteren.
Bathymetry of the North Atlantic.

for å vise handling, uten å vente på eksakt kunnskap om status og risiko for skade.

Fiskerihistorien og ressursene

Mange nasjoner har gjennom årene forsøkt å utvikle levedyktige fiskerier på dyphavsressursene i internasjonalt farvann i NEAFC-området. Russiske og andre østeuropeiske trålerflåter har fisket skolest, alfonsino og andre arter langs Den midtatlantiske rygg siden begynnelsen av 1970-årene, og de siste tiårene har det vært økende innsats på Hatton Bank. I sistnevnte område har også bl.a. Frankrike, Spania, Irland og Norge vært aktive. Utover dette har mange land drevet forsøksvirksomhet med trål og line. Også norske fartøy har deltatt, dels med offentlig støtte. Dette har i noen grad vært ekspansjon av tilsvarende fiskerier innenfor EU-sonen. Langs Den midtatlantiske rygg har Færøyene, Spania og Irland drevet leitevirkosomhet og noe kommersielt fiske etter "Orange roughly", den klassiske dyphavsarten som gir grunnlag for ganske store, men usikre fiskerier utenfor New Zealand, Australia og Namibia. Franske fiskere utviklet dette fiskeriet innenfor EU-sonen tidlig på 1990-tallet og fisket bortimot ut ressursen vest av Hebridene. I seinere år har Irland mer eller mindre overtatt og ekspandert til områdene vest og sør av Irland. Norske fartøyer har i liten skala prøvd ut fisket etter Orange roughly helt sørover mot Azorene, men også drevet uerfiskeri langs Reykjanesryggen. I 1996

oppdaget man nye forekomster av stor uer, hvilket resulterte i et fiskeri som bare varte i to sesonger inntil forekomstene var borte eller lønnsomheten vesentlig redusert.

Problemet for rådgivning og forvaltning har vært at fangststatistikken fra internasjonalt område har vært og er mangelfull, og selv når fangstene er kjent, er ikke fiskeinnsatsen beskrevet eller kvantifisert. NEAFC organiserte egne arbeidsgrupper for å samle slike data, men i likhet med ICES, som i årevis har etterlyst bedre rapportering, kom disse gruppene til kort. I realiteten har man derfor ikke full oversikt over hvor, når og hvem som har drevet fiske i disse områdene. Men det finnes mange rapporter og nok sporadiske data til å konkludere med at de fleste aktuelle undervannsfjell har vært gjenstand for fiskeri, iallefall på forsøksbasis. På Hatton Bank må dessuten fiskeriene sies å være godt etablert.

Undervannsfjellene og leveområdene for fiskeressursene

Det er godt kjent fra ulike fiskerikart og erfaring fra praktisk fiskeri at vestlige deler av Hatton Bank har korallforekomster. Disse er bl.a. avmerket på franske kart, og fiskerne vet stort sett å unngå disse områdene. Men det finnes ikke tilstrekkelig dokumentasjon og detaljert nok informasjon til å kvantifisere forekomstene eller lage tilfredsstillende oversikter over eventuell skade forårsaket av fiske.

Ute på Den midtatlantiske rygg er den grove topografien preget av dype kløfter og rekker av undervannsfjell, og selv de beste kart som var å skaffe viser seg ikke å stemme helt med virkeligheten. Det er hovedsakelig de grunneste fjellene med dyp fra 500 til 1000 m som er interessante som fiskefelt, og slike topper finnes det hundrevis av nedover langs ryggen. Russerne har beskrevet hvordan de gjennomsøker områdene ved å besøke topp etter topp på leiting etter skolest i nord og alfonsino i sør. De har også beskrevet hvordan de observerer fisk med ekkolodd og bruker semipelagiske tråler for å fange stimer nær bunnen. Men bunnforholdene og bunnfaunaen har ikke vært særlig godt beskrevet eller fotografert.

Under den tomåneders internasjonale MAR-ECO-ekspedisjonen med FF G.O. Sars sommeren 2004 (se www.mareco.no), ble enkelte undervannsfjell kartlagt med multistråleekkolodd og deretter filmet fra fjernstyrte undervannsfarkoster. Enkelte topper ble fisket med bunntål av forskningfartøyet, andre med line fra MS Loran som var innleid for dette formålet. Bilder fra flere av toppene viste rike forekomster av korall, svamp og mange andre bunn-dyr som lett ville kunne bli ødelagt av bunnredskap. Store korallrev av typen som er beskrevet fra norsk sokkel ble ikke observert, men det kan ikke utelukkes at slike finnes. De tettteste forekomstene av bunnfauna fantes i kupert terreng med

Figur 5.3.2

Skolest (*Coryphaenoides rupestris*).
Roundnose grenadier
(*Coryphaenoides rupestris*).

Figur 5.3.3

"Orange roughly" (*Hoplostethus atlanticus*)
fotografert i fiskelaboratoriet på
FF G.O. Sars, 2004.

Orange roughly (*Hoplostethus atlanticus*).

Foto: David Shale

fjell eller steinbunn, og strømhastighetene slike steder var ofte betydelige. Innimellom fjellrygger og topper like i nærheten kunne det være store sletter med bløtbunn. Alle fiskeartene som har vært gjenstand for fiskeri ble observert fra farkostene, både i kupert terreng og ute på slettene.

Områdene som ble foreslått stengt for alt fiskeri

Norges innspill til NEAFC måtte inneholde konkrete forslag til områder som burde stenges for fiskeri. Det ble besluttet å innlemme en betydelig sektor på Hatton Bank i forslaget, dernest noen mindre områder ute på Den midtatlantiske rygg, og dessuten to grupper isolerte undervannsfjell ute i dypbassengene vest og øst for ryggen (Altair og Antialtair Seamounts) (Figur 5.3.1).

På Hatton Bank ble "kjente" korallområder valgt ut, basert på kunnskap fra franske kart og norsk forsøksfiskeri i regi av Fiskeridirektoratet og Møreforskning. Ute på Den midtatlantiske rygg ble områder hvor det har foregått fiskerier vurdert, men siden kunnskapen om dyrelivet der er ganske sparsom, var utvalget nokså tilfeldig. Ryggen mellom Island og Azorene deles i en sørlig og nordlig sektor av en dyp kløft kjent som Charlie-Gibbs Fracture Zone. Topper nord og sør for denne kløften ble tatt med (Faraday Seamounts i sør og en sektor av Reykjanesryggen i nord), og dessuten en prominent topp midt i kløften, kjent som Hecate Seamount. Det er ikke kunnskapsgrunnlag til å fastslå om disse toppene er mer eller mindre representative, eller f.eks. har spesielt sårbare bunndyrsamfunn eller fiskeforekomster. Men skulle man velge noe, var disse i det minste litt kjent fra før og dessuten spredt geografisk.

Vedtaket i NEAFC

NEAFC vedtok uten særlig diskusjon å stenge for alt fiskeri i alle de foreslåtte områdene unntatt Hatton Bank. Stengingen skal foreløpig gjelde for tre år framover, og ICES vil bli anmodet om å vurdere om de stengte områdene er passende ut fra vitenskapelige kriterier. Dette skal danne grunnlag for revurderinger etter en tid.

Det er minst to bemerkelsesverdige forhold ved vedtaket. Det ene er at Hatton Bank ble utelatt. Dette betyr at betydelige fiskerier vil kunne fortsette i området, ink-

Figur 5.3.4

Eksempel på korall (*Ascanella* sp.) tatt i bunntål på Den midtatlantiske rygg.
One of several coral species (*Ascanella* sp.) caught by the bottom trawl on the mid-Atlantic Ridge.

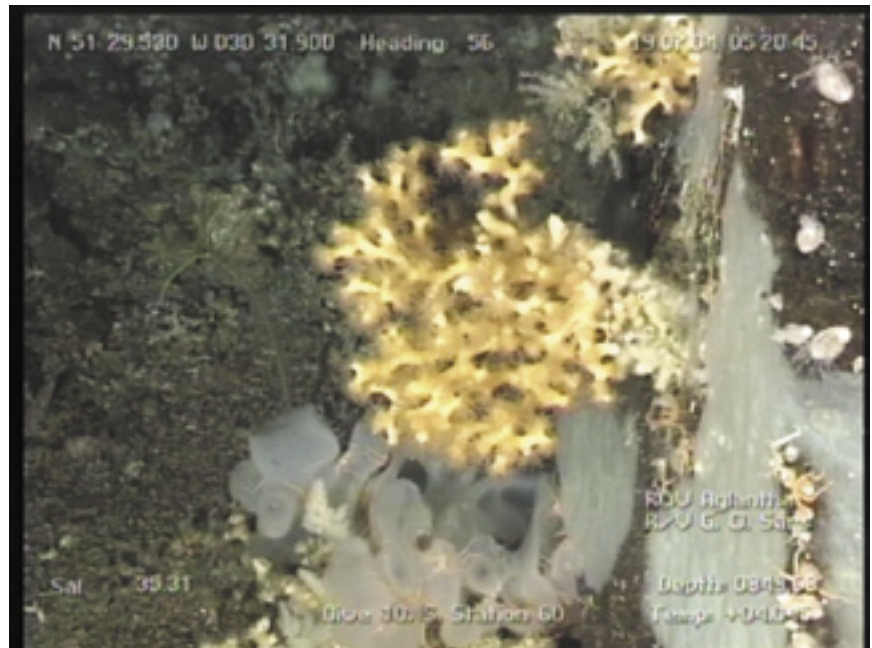
ludert potensielt ødeleggende bunntåling. Det ble vist til behov for mer informasjon for å fatte et stengingsvedtak. Trolig reflekterer denne beslutningen at mange nasjoner har relativt betydelig fiskeritilbytte fra dette området og derfor vil ha relativt mer å tape på stenging her enn ute i åpent hav. Få nasjoner har store utbytter fra Den midtatlantiske rygg og har derfor lite å tape på stenging av små fiskefelt der ute.

Det andre forholdet som er verdt å merke seg er at vedtaket omfatter alt bunnfiskeri, ikke bare tråling. M.a.o. er områdene også stengt for line- og garnfiskeri. På dette punktet gikk NEAFC lenger enn hva Norge hadde foreslått.

Videre arbeid

NEAFC vurderer nå kontrolltiltak. Alle fartøyer som fisker i reguleringsområdet har rapporteringsplikt og overvåkes med satellittsporing (VMS). I prinsippet kan derfor fartøyer som fisker ulovlig innen de stengte områdene overvåkes og bortvises.

ICES vil bli bedt om å vurdere valget av områder, og eventuelt foreslå andre eller flere. Dette er ikke noen enkel oppgave, for informasjonen om naturkvalitetene til ulike områder og deres betydning for fiskeressursene er meget mangelfull. Det blir neppe ressurser til betydelig målrettet forskningsinnsats i disse fjerne farvannene, muligens med unntak av på Hatton Bank, hvor interessene er størst. Kanskje det

Figur 5.3.5

Kaldtvannskorall av samme type som forekommer som rev langs norskysten (*Lophelia pertusa*). Observasjon fra fjernstyrt farkost under toktet til Den midtatlantiske rygg i 2004. *The reef-building cold-water coral Lophelia pertusa.*

beste man kan håpe på er at framtidige undersøkelser kan avdekke hvorvidt forholdene i de stengte områdene er ulike dem man finner i nærliggende sammenlignbare lokaliteter. Da får de stengte områdene karakter av referanselokaliteter hvor man vet med sikkerhet at fiskeri ikke har foregått de aller siste år.

Mer informasjon

Om NEAFC: www.neafc.org
Om MAR-ECO og toktrapporter fra FF G.O. Sars og MS Loran: www.mar-eco.no og www.mar-eco.no/sci